

Matka

Július Barč-Ivan

Matka

Július Barč-Ivan

376. premiéra
58. sezóna - 2007/2008

monotematická divadelná sezóna slovenskej klasiky

RODINNÉ STRIEBRO

dramaturgia: **Svetozár Sprušanský**

hudba: **Slavo Solovic**

kostýmy a scéna: **Eva Rácová**

réžia: **Marián Amsler**

premiéra: **14. decembra 2007**

Štúdio DAB Nitra

riaditeľ: **Ján Grešo**

šéfdramaturg: **Svetozár Sprušanský**

šéfka umeleckého súboru: **Eva Pavlíková**

Ak sa chronologicky pozrieme na Barčovo literárne dielo, spozorujeme niekde v prostriedku výrazný zlom v jeho tvorbe, ktorý predchádza divadelnú hru Matka. Dovedy Barč písal viac sociálne ladené drámy. Po Matke sa náhle zmení jeho rukopis a drámy dostávajú označenie drámy ideí a modelových situácií.

Ivan Kusý

OSOBY A OBSADENIE

MATKA	Daniela Kuffelová
JANO	Peter Oszlák
PALO	Juraj Loj
SUSEDA	Žofia Martišová
KATA	Renáta Ryníková

predstavenie vedie: Dana Hlaváčová

šepkárka: Zuzana Orelová

majster javiska: Jozef Drobec

stavba scény: Karol Piršel, Miroslav Szabó,

Ing. Karol Jenis, Milan Košarištan, Gabriel Čepček,

Mário Kudlačík, Juraj Jurika, Jozef Palaky, Ivan Bobček,

Peter Slivka st.

scénické svetlo: Roman Šopík, Peter Sarvaš

scénický zvuk: Ľubomír Mičko

masky a parochne: Anna Záhorská, Erika Lörincová,

Zuzana Németová

rekvizity: Peter Stoklas

garderóba: Ľudmila Bellová

Predstavenie zabezpečuje umelecko-technická
prevádzka DAB pod vedením Ing. Štefana Ondicu.

Scénu, scénické doplnky a kostýmy vyrobili Dielne DAB
pod vedením Imricha Tótha.

*Po krátkej odmlke sa Barč-Ivan vrátil k tomu typu tvorby,
ktorý bol vlastný jeho umeleckej koncepcii: k dráme ideí,
zosobnených dramatickými postavami a premietnutých cez
osudovo konfliktné vzťahy medzi nimi na sujetový plán hry.*

*Azda najzovretejší umelecký tvar v zmysle literárnom
i javiskovom dosiahol v dráme Matka. Jej dramaticky vypätý dej
je postavený na prudkej vzájomnej nenávisti dvoch bratov
a na osobnej tragédii ženy, ktorá je matkou ich oboch,
a preto v zrážke medzi nimi nájde svoju smrť.*

Stanislav Šmatlák

JÚLIUS BARČ-IVAN

ŽIVOT

Narodil som sa 1. V. 1909 v Krompachoch. Otec môj, neb. Július Barč, bol tu učiteľom, neskoršie správcom ľudovej školy. Moja matka, Alžbeta, rod. Ivanová, bola tu št. detskou opatrovatelkou. Súrodencov som nemal. Do ľudovej školy som chodil v Krompachoch. Po skončení IV. triedy chodil som tu ďalej do meštianky, nakoľko som mal prejsť na gymnázium, skladal som skúšku z latinčiny I. tr. na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi. V gymnaziálnych

štúdiách som pokračoval na ev. a. v. gymnáziu v Kežmarku, kde som chodil do II. a III. triedy. Do IV. triedy gymnázia prešiel som do Košíc, odtiaľ do V. triedy do Prešova, kde som maturoval na št. reálnom gymnáziu v roku 1926 sedemnásťročný.

Po maturite som začal študovať práva na Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Ochorel som však na pľúca a musel som na istý čas zanechať štúdium. Po vyzdravení nevracal som sa k štúdiu rád. Prevládala vo mne túžba po samostatnosti a nezávislosti. Podal som si žiadosť o prijatie za úradníka na berný úrad v Košiciach. Žiadosť moja bola priaznivo vybavená. Iba po prijatí som zistil, že nie je to prostredie a práca pre mňa. Príliš úzko mi tu bolo, čosi ma zvieralo a vedel som už určite, že som túžil po niečom inom. Po 10 mesiacoch opustil som košický berný úrad a stal som sa poslucháčom ev. a. v. teol. vysokej školy v Bratislave.

V tomto čase mal som už za sebou prvú uverejnenú novelu. Vyšla vo Vesne, literárnom časopise košickom. A mal som za sebou aj prvý úvodník v Národných novinách: **K smrti jedného komína**. Išlo o komín odmontovanej – zastavanej fabriky krompašskej. Už tu, ako vo veľkej časti svojej tvorby, myslel som na bolesť a biedu svojich rodákov a svojej rodnej obce.

Písaval som do Národných novín a pokračoval v noveletickej tvorbe. V roku 1933 vydal som vlastným nákladom zbierku noviel **Pohádka**. Z troch noviel v nej uverejnených dve patria Krompachom. V roku 1934 mala v SND v Bratislave premiéru moja hra **3000 ľudí**. Myšlienku dali znova len Krompachy. V tomto roku skončil som aj teologické štúdiá, bol som ordinovaný a po vojenskom výcviku v Prahe v div. nem. č. 1 nastúpil som ako ev. a. v. kaplán v Užhorode. V tomto roku umiera môj otec 14. novembra 1934. V Užhorode som pôsobil len štyri mesiace, lebo som bol menovaný administrátorom ev. a. v. cirkevného zboru v Pozdišovciach pri Michalovciach. Nastúpil som tu 1. II. 1935. Pristahovala sa sem ku mne moja matka. V roku 1936 bol som na väčšej študijnej ceste v cudzine so štipendiom Krajinského úradu. Bol som v Londýne a v Paríži, kde som videl niekoľko hodnotných divadelných predstavení. Po cestovaní v Itálii a návrate domov mal som v SND premiéru hry: **Človek, ktorého zbili**. V jeseni toho istého roku na slávnostiach Juraja Trnovského v Lipt. Sv. Mikuláši hrala sa po prvý raz moja náboženská hra: **Pevec boží**. V r. 1937 skúšajú už herci SND hru **Diktátor**, o diktátorovi, ktorý diktuje mier; predvedenie hry je však zakázané. Roku 1939 je premiéra hry **Na konci cesty** v SND v Bratislave. Hra zachycuje kúsok biedy a utrpenia krompašských robotníkov. V tomto roku bol som vyslaný ako delegát Ev. a. v. cirkvi na Slovensku na Svetovú

konferenciu kresťanskej mládeže v Amsterdame. V roku 1940 vychádzajú v Matici slovenskej (MS) pod názvom **Predposledný život** moje novely uverejňované v Slovenských pohľadoch. V tomto roku moja hra **Mastný hrniec** po jednom predstavení v SND bola stiahnutá z repertoáru, i keď už boli plagátované najbližšie predstavenia. Išlo o satiru na niektoré nezdravé javy, a tak sa videlo, že režim ťažko niesol kritiku. Roku 1941 som bol ako por. duch. šesť týždňov na východnom fronte s voj. útvaram, ktorý nezasiahol do bojov. Roku 1942 opustil som pozdišovskú faru a presťahoval som sa do Martina, kde som bol prijatý MS ako referent. Chcel som byť bližšie kultúrneho centra a mať viac času písať. Mnoho som očakával od pobytu v Martine. Matica ma vysielala do Slovenskej národnej knižnice, ako tajomníka. V Martine som napísal hru **Matka**, ktorá bola zahraná prvý raz ochotníkmi, ale neskôr sa dostala na scénu SND. V roku 1944 má v Slovenskom komornom divadle v Martine premiéru moja hra **Neznámy**. V auguste roku 1944 na prvom verejnom zasadnutí Okresného revolučného výboru v Martine bol som poverený ideovým vedením Národných novín. Za povstania s RONV ustúpil som do Štubnianskych Teplíc, potom do Banskej Bystrice. V Bystrici som pracoval v redakcii Národných novín, ktoré tu začali znovu vychádzať. V ťažkých hodinách prešiel som odtiaľ do Klenovca a tu, pred príchodom Nemcov, na klenovské vršky, kde som prežil

Barčov-Ivanov rodný dom

odchod Nemcov a dočkal sa príchodu osloboditeľských armád. Iba v apríli 1945 po 8 mesiacoch dostal som sa domov do Martina. V tomto roku na slávnostiach prvého výročia SNP hrala sa po prvý raz moja hra **Dvaja SKD** v Martine. Roku 1946 bol som na 6-týždňovej rekreácii vo Švajčiarsku. 1. novembra 1946 stal som sa externým referentom MS, t.j. spisovateľom z povolania. Roku 1947 hrala sa v Prahe v Stavovskom divadle moja hra **Matka (Máti)** hercami Studia Národného divadla. V tomto roku hrá sa po prvý raz moja hra **Veža** v ND v Košiciach. V roku 1949 vychádza môj román **Železné ruky**. Roku 1948 som napísal hru **Koniec** a roku 1950 hru **Poeta laureatus**. Tieto hry nevyšli tlačou. Roku 1948 som sa oženil. Žil som so ženou veľmi krátko. Rozviedol som sa 8. 5. 1950. Som chorý na nervy. Roku 1949 zrušila MS zmluvy s externými referentmi. Stal som sa interným referentom. Som zamestnaný v bibliotéke MS.

Karel Havlík - Ivan

• • • Chodil po martinských uliciach, zväčša sám, niekedy s drobnou, zhrbenou matkou, prepadnutý do seba, málo sa obzerajúci a s ľuďmi takmer nehovoriaci: tvár akoby mimo prostredia, vždy niekde započúvaná, inam patriaca...

Naše chlapčenské oči pamätajú si ho sedávajúceho v kostole na chóre, v poslednej lavici a úplne v rohu - to už ho trápila porucha rovnováhy, to už vstával až po niekoľkých pokusoch a nechcel upútať pozornosť ľudí; inokedy sedel dolu so svojou matkou, ktorá po slovensky nerozumela - on, s hlavou vždy schýlenou, s vyčnievajúcimi, neposlušnými vlasmi a ona poloslepá - sedeli započúvaní do čohosi, čomu iba oni rozumeli.

Barč-Ivan s poľským spisovateľom J. Andrzejewskim

Jemný, taktný a plachý, málo hovoriaci, osamelý: tomu, kto ho po prvý raz počul, prichodil tak trochu nie z tejto Zeme, zdalo sa mu, že je dáky iný, z jemnejšej, duchovnejšej látky; jeho krátkozraké oči spoza dioptrickej clony ako z iného sveta dívali sa na vás a mäkký, krehký hlas, zdalo sa, že ostrejšie slovo a tvrdší pohľad odplaší. Hovoril málo, pomaly, úsporne a uvážene; jeho slová a vety mali platnosť, vyhranenosť voči okoliu, v rozhovore vždy čosi významove zhrňali a čosi dopredu otvárali - nikdy nie neutrálne, skoro ako prehovory v drámach...

Človek nevšedne obdarený, zhrýzajúci sa vo svojej samote po celý život ako v zakliatí; osamelý - plný však účastenstva a bliženskej lásky, ktosi, kto je stále započúvaný do nemej piesne ľudského srdca.

Tichý a meditujúci, aj rozryvný a zúfajúci; spoľahnutý na tajomstvo oblohy nad sebou, aj vyhnanec vlastniaci len jej mlčanie, mrazivosť a pod ňou svoju sirobu; človek, ktorý tušil Boha i Démona, chcel odpočúvať ich kozmický zápas. Umelec, ktorý sa dotkol oblastí, s akými obcovali v slovenskej literatúre iba najlepší, tí slovenskí prekliati, oní tragickí duchovia - lebo "v stredných polohách sa u nás tvorbe nedarilo".

"Aká je to neznesiteľná ťarcha rozmýšľať o živote a smrti" - priznáva on sám. Nosil svoje tajomstvá so sebou, svoje osobné tragédie začínajúce ešte v jeho rodine a mladosti. Nosil a nehovoril o nich - ony však vytvorili z neho veľkého dramatika a veľkého tragéda...

Žil vtedy utiahnuto a ešte osamelejšie - na sklonku svojho života, začiatkom päťdesiatych rokov - v onom najhoršom čase, preplnenom neistotou, podvodmi, likvidáciou duchovných aj hmotných hodnôt, holým existenčným strachom, zločinmi a tragédiami, v čase, keď od neho nič nevychádzalo, hoci písať neprestal, a nevychádzali ani

články o ňom - žil, akoby ho nebolo, akoby nebol existoval vôbec, žil, či skôr živoril, zdravotne aj existenčne, ale charakterne, nepridal sa do štátom vydržiavaného orchestra; písal na svoj zákonitý spôsob ďalej, aj vo vedomí, že napísané nevyjde - jeden z najrýdzejších umeleckých a občianskych charakterov, aké vydala rodná literatúra.

"Málokto vedel o ňom odkiaľ bol, čo študoval, čím bol - on o tom zriedka hovoril a iní sa na to ani nepýtali..." hovorilo sa v Matici nad jeho rakvou; a nevedno, koľkí z tých, čo ho vyprevádzali do neznámej krajiny, vedeli, aký život medzi nimi vyhasol, aká skúsenosť a ťarcha zatlačila tomuto človeku oči.

Kto vedel, že tu odchádza ktosi, kto stvoril slovenskú ideovú, filozofickú drámu, modernú tragédiu, človek európsky rozhladený, existencialista pred oficiálnym existencializmom, dramatik, čo objavil prvky absurdity, fatality a nezmyselnosti štvrtstoročia predtým, ako k nám začali prenikať v podobe módy; kto tušil, že si o pätnásť rokov budeme objavovať Sartra, Camusa, Becketta, Adamova, Ionesca a neviem koho ešte, ale zabudneme že v našom "reakčnom, konzervatívnom, buržoázno - nacionalistickom", malomestskom a vidieckom Martine žil ktosi, kto myslel a tvoril tak, že sa pred tými prvými nemusíme zahanbiť.

• • • Akoby deň prvý a posledný, deň narodenia a smrti, nevymerali len život, aj predznamovali jeho tvorbu: Prvý máj a prvý sviatok vianočný.

1. 5. 1909 - 25. 12. 1953

Nad prvou fázou tvorby svieti hviezda chleba, slobody a práva; aj občianskej slobody a národného práva, lebo Barč šaldovsky zlučuje slobodu s chlebom. Jeho srdce bije za človeka malého, ukrivdeného, hladného, a je to bitie v tom čase z najrýdzejších.

Nad druhou fázou akoby sa rozsvetcovala a živila ju hviezda lásky a či hviezda duchovná; volanie potrieb, svárov a nevyspytateľností duše, prichádzajúcich k slovu po nasýtení chlebom; ním ešte neukončených, nám nikdy nenasýtených.

Vznášal sa nad ním osud a znamenia; tieto akoby si nad životom a tvorbou podali ruky...

Prvá fáza tvorby živila sa z krajiny vonkajšej, ktorú naplňalo sociálne; chlieb, právo, spravodlivosť, Krompachy; druhá, Matkou (1943) počínajúc, živí sa z krajiny vnútornej: nie už človek tohto času a jeho problémy existenčné, ale človek v súčasnosti a jeho problémy existencionálne. Matka je na rozhraní: dohasína nad ňou prvá hviezda a prudko zaplápolá druhá.

... Ale som mu (otcovi) neodpustil. Urobil som to, čo chcel, ale ani to som neodpustil. Zanechal stopy v celom mojom živote. A neprevinil sa len proti svojmu druhému (pozn. nemanželskému) synovi. I proti mne sa previnil. I teraz pred pohrebom. Ani to som nesmel vykonať, v čom nemožno prekážať nikomu na svete. Vzdať poslednú úctu bratovi, ktorého som miloval.

... vždy som videl v matkinom živote čosi mučeníckeho. Nebolo to niečo, čo sa dalo zistiť pohľadom. Iba cítiť sa to dalo, že celý svoj život prináša ako obeť... Môcť opúšťať ju, ale vždy sa vracáť k nej ako k istote... Mlčať a vlastne hovoriť. Hovoriť o tom, že na tejto širšej zemi niet dvoch ľudí, ktorí by si boli takí blízki a mali sa tak radi.

Z rodinného kruhu - malého, dramaticky však hustého - vyrastal kmeň diela; z neho ako vetvy dvíhali sa a splietali motívy, postavy, konflikty. Lebo rodinný Barčov príbeh je

už ako taký drámou par excellence a príbeh jeho života skrytým príbehom jeho diela. Ak hovorí - a často hovorí - že minulosť žije, žije aj jeho minulosť v jeho diele; osobné psychické kontinuum rovná sa kontinuu umeleckému.

Snuje si, ťahá a obmieňa niekoľko centrálnych motívov, konfliktov a postáv, ktoré si prináša v sebe z detstva. Akési autotypy či samotypy nemajúce ďaleko k ničomu inému ako k jungovským archetypom. Lebo - podľa Junga - existuje "toľko komplexov, koľko je traumatizujúcich situácií, porúch a možných trápení pre človeka", a tak - v súhlase s jungovcami - možno hovoriť aj u Barča o komplexe otcovskom, materinskom, synovskom či bratskom, o komplexe viny, nepriateľstva, strachu.

Lebo slová: otec, matka, brat a syn; bolesť, moc, zrada, nepriateľ, nenávisť, láska, strach, nádej - sú kľúčové, mnoho odomykajúce slová barčovského slovníka.

... Nepripomínajú Barčove postavy - trochu a dráždivo, alebo celkom ako u Dostojevského - akési stanoviská k životu, akési idey? Dostojevského ľudia sú - povedal Bachtin - ľuďmi idey; práve takými, aké potrebuje dráma, ktorá chce emancipovať, ba absolutizovať svoje možnosti; nie náhodne ten istý Bachtin zisťuje v Dostojevského románoch "tendencie k dramatickej forme" a skutočnosť, že stavia veci nie epicky vedľa seba, ale dramaticky proti sebe: azda aj pre toto sa ním tak často a intenzívne inšpiroval Barč!

... Nebude teda autor jednoducho, naivne a priamo prostoreký, ako býva na Slovensku obyčaj: bude mať osudom dané, lež i vlastným úsilím, prácou a vkusom vybudované. Nebude umelcom teplého humusu a kypivého ošialu zmyslov: nie teda senzualista, opúšťajúci všetko kvôli úsmevu chvíle a jej vytrženiu, kvôli mámeniu detailu ochotný obetovať celok a stavbu; nie konkretista, berúci - autenticky no i obmedzene, bez súvislostí - realitu v prvopočiatocnej, nespracovanej a surovej podobe; rovnako nie pútnik - bezcieľny a dezorientovaný - labyrintom noci: pocitov, pudov, nálad a podvedomia, nie vyvolávateľ ich temných, krátkodobých zábleskov.

Bude síce bdely pozorovateľ života, spoľahlivý svedok reality, vie o všetkých jej aktuálnych pohyboch, výčinoch, rozlohách: pozoruje a bdie, no súčasne a vždy sleduje, k čomu život a človek, "iracionalita javu" transcendujú; sleduje a nepustí, čo sa má stať ich výsledkom ako výťažkom: čo stačí obopnúť a zovrieť - z nich i okolo nich - prehodnocujúca a potvrdzujúca idea. Idea usmerňujúca!

Keď počúvame jeho vlastnú výpoveď o najrodnejšom dome jeho myšlienok či ideí, neuvidíme nič iného a menšieho, ako osobnú tragédiu transformovanú na divadlo; zápas s osobnou minulosťou ako mučivý a katarzný proces, v ktorom jeho dramatické idey vznikali.

A tak, hoci bude autor intelektuálny a ideový - nestane sa literátskym, lež preľudským, ba osudovým; to preto, lebo tvorba vyviera z jeho raneného vedomia aj podvedomia, že - ako súkromne hovoril - každé jeho dielo stálo ho strhané nervy a skrátenie života... Nielen žil, ale odtrpieval teda život, a cena, ktorú za to nervami aj zdravím platil, bola tragická.

Lebo nad Barčovým životom nesvietia iba dve ohraničujúce - a prinajmenšom zvláštne - hviezdy ako znamenia; deň narodenia a deň smrti: aj na čas medzi nimi vrhá šerosvit akási temná hviezda.

Lebo tragická reťaz v mladosti začatá, skúva sa, dlžie a nepretrhne po celý život. Čítame - v autobiografických prózach - svedectvá o traumách, neurózach, o komple-xoch; a zápisoch vo vedomí, ktoré v ňom pracovali celoživotne. Vzápätí nasleduje nere realizovaný herec, nere realizovaný virtuóz a skladateľ: popri komplexe bratskom ďalší komplex neodreagovania. A okolo tridsiatky prichádza príznak a varovanie prvé: kňaz pred oltárom - neznie to ako symbolika? - nemôže si kľakať: pri zhyboch neposlúchajú kolená; opúšťa teda kňazské povolanie a odnáša si nielen pocit nesebarealizovania, lež

aj vinu, že kazateľňu opustil... Ožení sa - ale so ženou bude žiť azda tri mesiace: jediný - a posledný - pokus o zrušenie ľudskej samoty - aj ten bude tragický. Zostane - na celý život - iba matka.

Vzápätí - ako následok? - päť rokov pred smrťou, začne ho opúšťať chôdza; onemocnie na Parkinsonovu nemoc a z nej, z precitliveného namýšľania, že sa mu dostáva posmechu od ľudí - zatemní mu vedomie stihomam; psychika, vždy predráždená a ťažko skúšaná, dostane - načas - dimenziu patologickú.

Barč-Ivan v Matici s Dr. J. Boorom

Človek Barč musí cítiť, že sa nad ním, či s ním - akousi podzemnou, ale železnou logikou - napĺňa tajuplne to, čo od začiatku zvestoval v tvorbe.

Meno tej logiky je: fatalita.

... Na veci osudu neplatia definície; aj tu - ako inde - môžu prísť k slovu len otázky.

Aj tu - ako inde - prebleskuje tajomstvo: verné a neklamné slovo barčovského sveta.

Má, evidentne má, čo nemá - a rado by malo - množstvo autorov, či tiež autorov: má tvorbu, má diela s tajomstvom. Pracuje s ním, cítime ho tam. Nepotrebuje ho však umelo alebo násilne dosadzovať, racionálne či suchou cestou - kompozične alebo trikmi - vyrábať; je totiž prítomné a boľavé v jeho hrudi.

Dostal ho od osudu ako výsadu kráľovskú: ako dar i kliatbu. Lebo osudom akoby prekliaty, bol umelecky požehnaný.

(Július Vanovič: Cesta samotárova, Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin, 1994, výber)

Barčovo dramatické dielo je vo svojom vnútri homogénne. Všetky zmeny, ktoré v ňom nastávali počas takmer pätnásťročného vývinu, nech sa už dotýkajú dialógu, motívov, dramatických osôb, deja alebo myšlienky, možno v ňom vnímať na pozadí tých výsledkov, ktoré dramatik postupne dosahoval v jednotlivých spomínaných zložkách. Ide o dramatika rovnako spätého so svojím domovom ako so širokým kontextom modernej svetovej drámy. Aj o tejto spätosti sme sa mohli presvedčiť. Neviazala sa však iba na minulosť a prítomnosť, ale dotýka sa aj vyústenia viacerých drám z poslednej fázy Barčovej tvorby, ktorá sa uberá celkom organicky tá, kam smeruje vývin veľkej časti porealistickej a ponaturalistickej dramatiky. K poznaniu bezvýhodiskovosti toho usporiadania medziľudských vzťahov, v ktorom sa dramatik zrodil. Keďže však nepoznal iný druh nádeje, zostávala mu len nádej kresťana.

Zoltán Rampák

JÚLIUS BARČ-IVAN

O TVORBE

Tvorím nezávisle od javiskových možností. Netýka sa to len hier, v ktorých je veľa osôb a vyžadujú komparz, ako sú hry Na konci cesty a Veža, pri písaní ktorých musel som vidieť, že ich nebudú môcť hrať naši ochotníci, ale myslím tu aj na hry, ktoré pre malý počet osôb môžu zlákať ochotníkov, nič netušiacich, aké ťažké, skoro neriešiteľné problémy skrývajú pre nich a ich málo skúseného režiséra. Myslím tu na tri hry, ktoré vznikli v Turčianskom sv. Martine: Matka, Neznámy a Dvaja, z ktorých prvú hrávajú ochotníci najčastejšie. Aj takú poznámku som už počul, že hra bola napísaná pre ochotníkov. Nemyslel som na to, na akých javiskách ju budú hrať, keď som ju písal. Iba keď bola hotová, začal som rozmýšľať o jej ceste. I vtedy som bol ešte presvedčený, že ťažko sa bude hrať, a po premiére v Martine som sa nemohol spriatelíť s myšlienkou, že ju budú hrať aj ochotníci. Bál som sa toho. Nepokladal som Matku za hru pre každé, i najmenšie a najprimitívnejšie javisko s hercami a obecnstvom, ktoré nemôže splniť svoju úlohu na predstavení. A som presvedčený o tom aj dnes, že som sa nemýlil. I keď hrali Matku nielen v Martine a v Bratislave, ale na celom Slovensku, rovnako v mestách i na dedinách, som presvedčený, že nebolo ešte predstavenia tejto hry, ktoré by ma bolo stopercentne uspokojilo a proti ktorému by sa nebolo dalo niečo namietať. A práve tak možno hovoriť o ďalších hrách: Neznámy a Dvaja. Nejde tu o moju náročnosť alebo nejaké moje zvýšené požiadavky, týkajúce sa hereckého prejavu, ktoré by sa prosto nedali splniť. Nie, nešlo o to. Náročný je vari spôsob vyjadrenia myšlienky, o čo mi ide v týchto hrách, v ktorých, aby som použil znovu vaše slová, nepridržiavam sa jestvujúcich javiskových možností. Išlo mi v nich o človeka. Myslím, že len o neho pôjde vo všetkých mojich hrách. O lepšieho človeka, očisteného. Očisteného utrpením, poznaním, vnútorným bojom. Aby z jeho bolesti narodil sa nový človek. Pri myšlienke na funkciu divadla budúcnosti, musím myslieť na človeka budúcnosti. Bude aj taký, akým bude divadlo dnešné a divadlo, ktoré bude vychovávať na prechode medzi prítomnosťou a budúcnosťou. Bude lepší, keď i divadlo sa postaví do boja o lepšieho človeka, a bude konať toto svoje poslanie vedome, priam so svätým odhodlaním. Tento boj skoro sa neskončí. Patrí z neho podiel však aj divadlu, lebo ani divadlo si nemôže postaviť krajšiu úlohu v prítomnosti, ale ani v budúcnosti, ako vychovávať lepšieho človeka. Človeka, nositeľa ľudskosti.

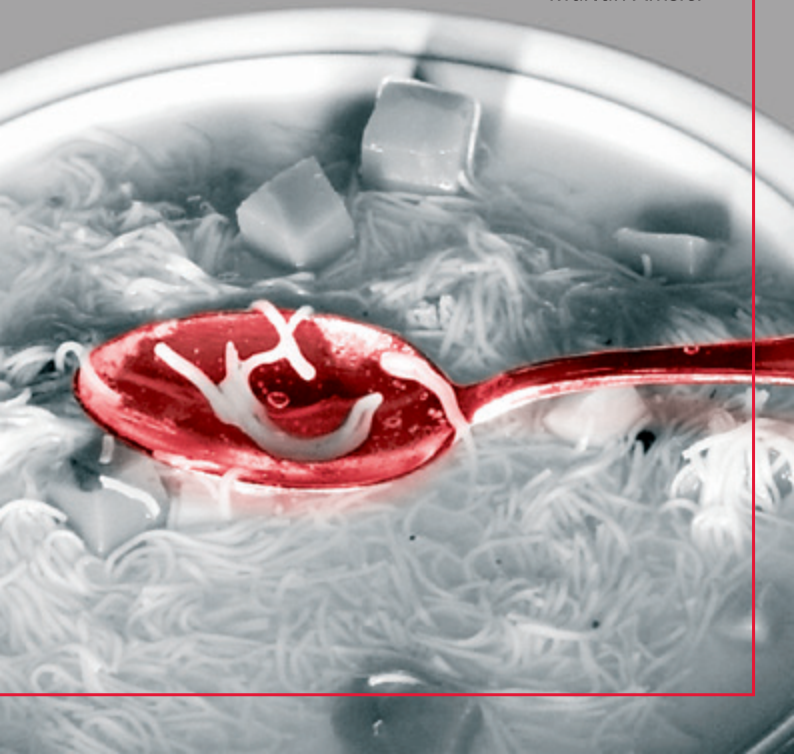
Matka je moje prvé stretnutie so slovenskou klasikou. A stretnutie neobyčajné, pretože do tajomného sveta Barčovej-Ivanovej hry sa preniká veľmi ťažko. Na jednej strane je to príbeh jednoduchý: nezmieriteľná nenávisť dvoch bratov vedie až k vražde. Tragédia mýtických rozmerov, pripomína príbeh Kaina a Ábela, no môže sa stať v ktorejkoľvek súčasnej kuchyni. (Koľko súrodencov sa dnes háda o majetok, koľko bitiek v krčmách končí tragicky? Ako krutí a zlí vieme byť práve k tým najbližším a ako ľahko sa láska premení na nenávisť?)

Ale naozaj je všetko také jednoduché? Od začiatku tušíme tragédiu, ale v priebehu deja sa situácia niekoľkokrát zvrtnie. Ako v dobrej detektívke, obeťou sa môže stať ktokoľvek. Bude to dobrák Paľo? Zlý a agresívny Jano? Neverná Kata? Extrémne milujúca matka? A je Paľo naozaj taký dobrák ako sa zdá? A je Jano naozaj zlý? A komu vôbec bola Kata neverná? A pokiaľ až môže zásť bezhraničná materinská láska?

V inscenačnom procese Matky sme sa vybrali zložitou cestou. Na jej začiatku bolo potrebné pochopiť konanie a myslenie postáv, potom sa na celý príbeh pozrieť s odstupom a vnímaním súčasného sveta. Oživiť postavy vlastným názorom a skúsenosťami ľudí 21 storočia. Takáto nenásilná aktualizácia prebieha znútra hry, nespolieha sa na vonkajškové znaky dneška.

Mýtické versus súčasné; symboly ukryté v každodenných stereotypoch. Kde sa končí realizmus a začína expresionizmus? Barčova tvorba je v slovenskom kontexte zvláštnosťou; formálne by sa jeho hry dali označiť ako realistické, ale vo vnútri, v postavách, v atmosfére, v prostredí, sa objavuje čosi veľmi temné, záhadné až mystické. Aj Matka je veľmi temná a smutná hra. Len na jej konci žiari malé svetielko. Je to nádej? Aby sme ho objavili, musíme sa k nemu najskôr dostať...

Marián Amsler

Marián AMSLER

• • • divadelný dramaturg a režisér

Vyštudoval divadelnú dramaturgiu na Vysokej škole múzických umení v Bratislave (absolvoval v roku 2004). V súčasnosti je študentom interného doktorandského štúdia na VŠMU v Bratislave, odbor divadelná réžia.

Ako režisér naštudoval tieto inscenácie:

O. Muchinová: **Táňa-Táňa** (*Štúdio 12, Bratislava, 2002; nominácia na DOSKY 2002 ako Objav sezóny*), A. P. Čechov: **Platonov** (*VŠMU absolventské predstavenie, Bratislava, 2003; Cena DOSKY 2003 ako Objav sezóny*), O. Muchinová: **You** (*Divadlo Aréna, Bratislava, 2003*), D. Gieselmann: **Pán Kolpert** (*Divadlo Aréna, Bratislava, 2003*), I. Vyrypajev: **Sny** (*Štúdio 12, Bratislava, 2004*), P. Highsmith - Ph. Nagy: **Talentovaný pán Ripley** (*Slovenské komorné divadlo, Martin, 2004*), V. Sigarev: **Plastelína** (*Divadlo Disk, Praha, 2004*), E. Maliti - Fraňová: **Jaskynná panna** (*Asociácia súčasného divadla, Štúdio 12 a Činohra SND, 2004*), I. B. S. / K. F. T.: **Lovestory** (*Dejvické divadlo, Praha, 2005*), F. Richter: **Boh je DJ** (*Divadlo Aréna, Bratislava, 2005*), O. Muchinová: **Letí** (*Dejvické divadlo a Divadlo Letí, Praha, 2005*), D. Drábek: **Akvabely** (*JAMU - Divadelní studio Marta, Brno, 2005*), A. P. Čechov: **Ivanov** (*VŠMU, Bratislava, 2006; Cena DOSKY 2006 ako Objav sezóny*), M. Hvorecký: **Plyš** (*Divadlo Aréna, Bratislava, 2006*),

A. P. Čechov: **Tři sestry** (*Činoherní studio, Ústí nad Labem, 2006*), F. G. Lorca: **Krvavá svadba** (*Divadlo DISK, Praha, 2007*), M. Amsler a Divadlo Letí: **Praha letí - metropolitní kabaret** (*Divadlo Letí v Paláci Akropolis, Praha, 2007*), L. Balák, P. Janeček, M. Amsler: **Černá sanitka** (*HA-Divadlo Brno, 2007*), C. Churchillová: **Prvotřídní ženy** (*Západočeské divadlo, Cheb, 2007*), A. Goldflam: **Historiky z Hitlerovic kuchyne** (*HA-Divadlo Brno, 2007*).

Je spoluzakladateľom a členom umeleckej rady Divadla Letí v Prahe.

Pravidelne spolupracuje s HA-Divadlom v Brne.

- • Okrem činoherných predstavení pravidelne pripravuje scénické čítania súčasných hier (Divadelný ústav, Štúdio 12 a Slovenské komorné divadlo Martin). Ako spoluscenárista a režisér pripravoval večer slávnostného odovzdávania divadelných ocenení sezóny DOSKY 2004, DOSKY 2006 a DOSKY 2007. Pripravil koncept vernisáže výstavy „Slovenské divadlo 20. storočia. Vášeň, telo, hlas“ v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave (2005).

- • Ako herec sa predstavil v inscenáciách Činohry SND **Tančiareň** (r.: M. Huba) a **Vládca Oidipus** (r.: L. Vajdička). Zahral si v americkom filme **Uprising** (r.: Jon Avnet).

- • Je autorom prekladov divadelných hier: **Gieselmann** (*Pán Kolpert*), **Richter** (*Boh je DJ*).

Za podporu inscenácie *Matka* ďakujeme:

ZENTIVA

generálny partner divadelnej sezóny 2007/2008

Wienerberger
Building Value

 HAGARD:HAL

ÚRAD
NITRIANSKEHO
SAMOSPRÁVNEHO
KRAJA

 IBEX

TURANCA
cestovná kancelária

 SATUR

VÍNO NITRA

optima
NITRA

 Campri®

 NITRAZDROJ a.s.

 Chocolate Products

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO

Za podporu inscenácie *Matka* ďakujeme:

**SLOVENSKÁ
SPORITEĽŇA**

hlavný partner divadelnej sezóny 2007/2008

 ENERGOPROJEKT BRATISLAVA, a.s.

Mediálni partneri:

TV A
OBCHODNÁ TELEVÍZIA

radio.**MAX**

CE
TELEVÍZIA

NITRA
NITRIANSKE NOVINY

NITRA
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

 mojaNitra.sk
rýchle riešenia

STV
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

markíza
TELEVÍZIA

Spravodaj

slovenka

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO

„Rozdelení nenávisťou sa raz stretnú, aby postavili vežu lásky.

Július Barč-Ivan

Barčove-Ivanove hry na nitrianskej scéne:

3000 ľudí, réžia: Lubomír Smrčok (*Slovenské ľudové divadlo; mimo Nitry*)
premiéra: 26. 9. 1940

Matka, réžia: Lubomír Smrčok (*Slovenské ľudové divadlo*)
premiéra: 4. 9. 1943

Neznámy, réžia: Karol Spišák
premiéra: 11. 10. 1969

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre
k inscenácii **Matka** Júliusa Barča-Ivana.

zodpovedný redaktor: **Ján Greššo**
zostavil: **Svetozár Sprušanský**
fotografia na obálke: **Dalibor Krupka**
grafická úprava: **Eduard Drexler**
tlač: **Michelangelo**
2007

divadelná sezóna 2007/2008
RODINNÉ STRIEBRO